Кошт паштовай перасылкі аплачана агулам.

№ 20 Пятніца, 5-га Верасьня 1924 г. Год I.

ГРАМАДЗКІ ГОЛАС

Выходзіць тры разы ў тыдзень. Цана нумару 15 грошай.

Падпісная цана на 1 месяц 1 злоты 80 гр. За граніцу ўдвая даражэй.

Адрэс Рэдакцыі і Адміністрацыі: Вільня, Людвісарская вул. дом № 4. (Wilno, Ludwisarska 4). Рэдакцыя адчынена ад 10—2 гадз. Рэдактар прымае ад 11—1 гадз. ўдзень, апрача сьвятаў.

Цана абвестак за радок пэтыту: на 1 стар. — 15 гр. у тэксьце — 10 гр. на апош. стар.— 5 гр.

Прычыны сур'ёзнага палажэньня.

Невядома яшчэ напэўна, ці будзе ўведзена на нашых землях ваеннае палажэньне, ці не, аднак бяз тых ці іншых цьвёрдых мераў справа хіба што не абыйдзецца.

Чым-жа выкліканы падобны проект узмацненьня адміністрацыйнага дзяржаўнага апарату сярод гэтак спакойнага па сутнасьці беларускага насяленьня?

Адказ просты—выклікана ўсё гэта бандытызмам, які пад беларускай маркай перапаўзаў да нас праз радавую граніцу. І калі новая прыкрасьць у постаці нейкага выняткoвага стану спаткае заходня-беларускіх жыхароў Польшчы, дык дзякаваць мусім у найбольшай меры няпрошаным закардонным госьцікам, дайшоўшым да адкрытае нагласьці.

Мала таго, што яны ніхаюць да нас пераз граніцу банды грабежнікаў, але яшчэ ўмываюць рукі, як быццам яны тут ні пры чым, а паўстае нібыто само тутэйшае беларускае насяленьне, нездаволенае польскімі парадкамі.

Мы ня можам заплюшчаць вочы на гэтае самае нездаволеньне і аб ім найлепей сьведчаць заявы польскае прэсы, як левых так і правых кірункаў.

Неразумнага рабілася дасюль шмат і гэта прызнаецца ўсім, ня страціўшым здаровага розуму, польскім грамадзянствам. Адны́мі гутаркамі справа не абайдзецца і лякарства ад акраінных балячкаў знойдзена будзе.

Чуючы гэта, наша віленская кучка беларусаў стараецца пераз „Сына Беларуса" з апошняй сілы пераканаць сваіх чытачоў быццам усялякае паразуменьне беларусаў з польскім грамадзянствам або з уладамі аб супакоеньні акраінная жыцьця і паступовым вырашаньні набалеўшых пытаньняў вядзецца з беларускага боку ліха ведае кім, толькі не парадачнымі людзьмі.

Выходзіць, як быццам усе староньнікі комбінацыі пад № 16-тым ня могуць навет істнаваць у іншай атмосфэры як тая нездаровая крэсовая, якая агул-на прызнана за ненармальную.

А, вось, разьбяромся, як трэба, хто найболей церпіць ад высокага палітыканства тых, хто йначай, як паміністэрску, ня прывык думаць.

Калі згадзіцца з гэтымі майстрамі высокай беларускай палітыкі ды нічога не рабіць, апрача інтэрпэляцыяў, мэмарыялаў, рэзалюцыяў і г. д., дык напэўна ніколі нічога рэальнага й ня выйдзе.

Селянін наш будзе часаць патыліцу, нічога ня цямячы, пераз граніцу да яго будуць паўзьці банды грабежнікаў або пачкі агітатараў *за* тое, што недзе там — далёка, а тут на месцы ён, няшчасны, паперціць страшэнную шкоду і ад грабежніцтва бандытаў і ад усьміраньня іх войскам, і ад дабрадзеяў - агітатараў, на сваіх мужыцкіх плячох ён павінен будзе вынесці ўсё.

Дзеля чаго-ж? А толькі дзеля таго, што некаму, назваўшаму сябе „арганізаваным беларускім грамадзянствам", падабаецца гуляць у мудрую палітыку.

А тут, як на ліха, ўсё наблуталася так, што і польскае грамадзянства і польскія ўлады авансам, без разбору, гатовы былі дасюль разглядаць беларускі нацыянальны рух, як бальшавізм, а ўвесь беларускі народ, як нейкага адналітага масавага бальшавіка.

Выплывала гэта, часамі, з нязнаньня беларускага руху, дзе-нядзе з залішней нацыянальнай польскай гордасьці, а часамі проста з аднае толькі голае злосьці.

Цэнтралістычная ўрадовая палітыка вялася дасюль так, як-бы яна мела сумысьля дразьніць беларускі сярмяжны народ. Былі тут і нясуразныя страхоўкі, і асадніцтва, і ўрадаваньне абшарнікаў ледзь што не ў сваім уласным паэеце і шмат чаго аб чым абрыдла гаварыць. Нагаварыліся ўсе дауолі ды пачынаюць думаць аб палепшаньні таго гнілога парадку рэчаў, які вытварыўся.

Заваструэньне справы выклікалі ледзь што не адкрытыя пагранічныя напады, ад якіх пэўна што павінен быць ратунак.

Цьвяроза разважыўшы, няма нічога дзіўнага ў тым, што пайшла гутарка ў нас аб нейкім выняткoвым стане на акраінах. Чуткі гэтае ўжо спалохаліся на тым баку граніцы і замест ранейшага мэтоду насыланьня сюды збройных бандаў, цяпер, як паведамілі газэты, перасылаюцца да нас, як нейкі падрыўны матар'ял, купы агітатараў, ведама ўжо якога гатунку.

Мы далёкі ад таго, каб прызнаваць нармальным разрашэньнем справы той ці іншы выняткoвы стан на нашых землях.

Мы проста і ясна разумеем прычыны гутарак аб ім і яшчэ ясьней бачым выхад з палажэньня прасьцейшы і спакайнейшы. Выхад гэты — ў ануляваньні дасюлешняе палітыкі ўладаў датычна Беларусаў, поўнай легалізацыя беларускага руху ў Польшчы, а з гэтага вынікне і поўная самадзейнасьць насяленьня дзеля абароны свайго ўласнага спакою і ладу.

Працэс Барыса Савінкова ў Маскве.

Газэты поўны сэнсацыяй аб судзе над Барысам Савінковым у Маскве.

Б. Савінкоў — гэта стары рэвалюцыянэр-тэрорыст і не благі пісьменьнік. Пад псэўдонімам Ропшына ён быў вядомы ўсёй бышай перадавой Расеі. Повесьць яго „Конь блѣдный" стварыла яму імя рэвалюцыйнага пісьменьніка. Усё жыцьцё сваё Савінкоў у радох партыі социялістаў-рэвалюцыянэраў вёў барацьбу шляхам тэрору з царскім рэжымам. З імем Савінкова зьвязаны акты забойстваў царскага міністра ўнутраных справаў фон-Плевэ, вялікага князя Сяргея Аляксандравіча ў Маскве, спроба забіць гэн. Трэпава і кіеўскага гэнэрал-губэрнатара Клейгэльса, міністра П. Дурново, вядомых усьмірыцеляў рэвалюцыі 1905 — 1906 г. г., гэн. Міна і палкоўніка Рымана. Рыхтаваў Савінкоў і забойства цара. Прычыніўся ён да забойства гэнэрала Сахарава ў г. Саратаве, пецярбурскага граданачальніка фон-дэр-Лауніца, ваеннага пракурора гэн. Паўлава і г. д. Б. Савінкоў — гэта начальнік усіх бышых расейскіх эс-эраўскіх тэрорыстычных сілаў.

Вярнуўшыся ў траўні 1917 году з-за граніцы, Б. Савінкоў быў назначаны Керэнскім за камісара ў адну з армія ў на фронце, дзе ад'значыўся не ўгавараваньнямі, а усьміраньнем ды расфармоўваньнем нездаровых вайсковых аддзелаў. Адзін час Савінкоў быў, праўда нядоўга, кіраўніком ваеннага міністэрства пры Керэнскім, а падчас ужо поўнага правалу ўлады Керэнскага быў назначаны ваенным губэрнатарам Петраграду.

Пасьля бальшавіцкага перавароту, Савінкоў разам з царскімі гэнэраламі, як Карнілаў, Каледзін, Аляксееў ды інш. вядзе проці бальшавікоў, а з правалам акцыі гэн. Дэнікіна на Украіне, асядае ў Варшаве і вядзе барацьбу з бальшавізмам іншымі спосабамі.

Арганізаваўшы „Союз Защиты Родины и Свободы", Савінкоў пасылае сваіх людзей на бацькаўшчыну рабіць забурэньні проці радавае ўлады бальшавікоў і прапагуе ідэю **„трэцяе сялянскае Расеі"**. Памятаецца полеміка Савінкова ў яго варшаўскім органе „Свобода" з рэштаю расейскіх эмігрантаў. У гэтай палеміцы Савінкоў не шкадаваў сваіх бышых партыйных таварышоў і гаворачы аб расейскім Устаноўчым Сойме, выражаўся: „Устаноўчы Сойм у Расеі будзе, але скліча яго не Мілюкоў, не Чарноў, а валасны старшыня невядомае валасьці".

Савінкоў найдалей за ўсіх расейскіх эмігрантаў пайшоў па шляху асуджэньня ўсерасейскага цэнтралізму.

Апошнім збройным выступленьнем Савінкова проці радавае ўлады быў паход яго на Палесьсе разам з Балаховічам. Цікава, што з Беларускім Урадам пры арміі Балаховіча Савінкоў зрабіў дагавор аб поўным прызнаньні незалежнасьці Беларусі. Пасьля правалу балаховіцкага паходу на Мазыр, Савінкоў быў высланы з Польшчы па трэбаваньню савэтаў за граніцу.

Што парабляў Савінкоў пасьля высылкі ў 1921 годзе з Польшчы не вядома. Але вось 29 жніўня Роста (савецкае тэлеграф. агенцтва) паведаміла з Масквы, што 28 жніўня ў вярхоўным трыбунал̇е пачала слухацца справа Барыса Савінкова, які 20-га жніўня быў арыштаваны на савецкай тэрыторыі. Тэлеграма з Масквы паясьняе, што на судзе Савінкоў заявіў аб сваім расчараваньні ў контр-рэвалюцыйных групах і аб прызнаньні радавае ўлады.

Маскоўскі корэспондэнт нямецкае газэты „Berliner Tageblatt" таксама 29 жніўня паведаміў, што напярэдадні ўвечары адбылося саўсім неспадзявана пры адчыненых дзьвярох апошняе паседжаньне суда па справе Савінкова, які 20 жніўня быў арыштованы пасьля пераходу яго цераз эстонскую граніцу. Як цьвердзіць корэспондэнт, да вечара 28 жніўня справа разьбіралася пры зачыненых дзьвярох і, да адчыненьня дзьвярэй судовае залі, самы факт арышту Савінкова трымаўся ў строгай тайне.

Сваю прамову 29 жніўня Савінкоў сказаў перад вельмі абмяжованым лікам камуністаў. Ен паведаміў, як піша корэспондэнт „Berl. Tagebl.", што яшчэ ў мінулым годзе ў Парыжы „ўнутранна скланіўся да радавае ўлады, але стрымаўся ад рашучага кроку пад націскам прыяжджаўшых з Масквы контр-рэвалюцыянэраў. Нарэшце, ён рашыў сам паехаць у Ра-

сею, каб палажыць канец усім няпэўнасьцям. Ен ужо дзесяць разоў глядзеў у вочы сьмерці, якая яго цяпер чакае. Ен даўно ўжо прышоў да перакананьня, што кожны расеец павінен падтрымліваць радавую ўладу. Ен чуе толькі небясьпеку няпрызнаньня барацьбы, якую ён у працягу ўсяго жыцьця вёў за інтарэсы расейскага народу". Паводлуг словаў корэспондэнта, на Савінкову сказваліся цяжкія дапросы, пад канец ён гаварыў саўсім упаўшым голасам.

Пасьля трохгадзіннае нарады, суд абвясьціў прыгавар, якім Б. Савінкоў быў засуджаны на сьмерць. Прымаючы, аднак-жа, пад увагу аб'ясьненьні Савінкова, суд пастанавіў зьвярнуцца ў ЦИК аб зьмягчэньні кары.

У матывах прыгавару сьмерці пакавзвецца шпіёнства і контр-рэвалюцыйныя дзеяньні ў паразуменьні з чужаземнымі дзяржавамі з мэтаю скінуць, шляхам тэрору, радавую ўладу.

У той час, як у тэлеграме Роста сказана аб вярхоўным судзе, нямецкі корэспондэнт піша аб ваенным судзе, разглядаўшым справу Савінкова, і пастанавіўшым прасіць аб памілаваньні яго з прычыны прызнаньня Савінковым цяперашняга ладу ў Расеі, прызнаньня сваіх абмылак і гатоўнасьці працаваць для радавага ўраду.

„Якія сапраўдныя прычыны зьяўленьня Савінкова ў Сав. Расеі, быць можа ніколі й ня будзе выясьнена",— піша нямецкі корэспондэнт.

З прызнаньняў Савінкова відаць, што ён меў плян забіць у Бэрліне ў 1922 г., пасьля конфэрэнцыі ў Гэнуі, Чычэрына й Ракоўскага. Ен заявіў, што ў 1918 г. адтрымаў ад Масарыка (цяперашняга Чэхаславацкага прэзыдэнта) 300 тысяч рублёў керанкамі на арганізацыю забойства Леніна. Даставаў ён таксама грошы ад Пілсудскага. Казаў ён далей аб тым, што на нарадах эс-эраўскіх арганізацыяў у Варшаве былі ваенныя аташэ Францыі, Англіі й Амэрыкі, аб махінацыях міністра Сазонова ў 1918—1919 г. Ен перадаваў таксама аб сваіх размовах з Лёйд-Джорджам, які ў проціленжнасьць Чэрчылю, заявіў яму, што забойства нямецкага пасла ў Маскве графа Мірбаха ў 1918 г. было зроблена з ведама французскага пасольства.

Агенцтва Ост-Экспрэс тэлеграмаю, надрукованаю ў некаторых нямецкіх газэтах, паведамляе, што Савінкоў быў арыштованы ў Менску, куды ён прыехаў з Польшчы пад прозьвішчам Сьцяпанавага, і зараз-жа быў арыштованы і адасланы ў Маскву. Акт абвінавачаньня быў яму даны цераз 72 гадзіны пасьля арышту. Будучы ў вастрозе Савінкоў напісаў адозву да расейскіх эмігрантаў, заклікаючы іх спыніць барацьбу з радавао ўладаю.

Апошнія тэлеграфныя весткі аб гэтай гучнай справе былі ў тым духу, што ЦИК саўсім памілаваў Барыса Савінкова. **Н. Л.**

ПАЛІТЫЧНАЯ ХРОНІКА.

У Польшчы.

— 1-га верасьня варшаўскі суд разглядаў справу бышага ваеннага інжынера Уладыслава Пюльскага, абвінавачванага ў шпіёнстве на карысць радавае ўлады. Пюльскі быў арыштованы 5 сакавіка за кражу тайных ваенных дакумэнтаў, пераданых адпаму з сяброў радавае місіі. Падсудны меў моцнае жаданьне выехаць у С. С. Р. Р. Калі ён пайшоў па візу ў радавую місію, дык там яе даклярavалі яму даць, калі ён дастав іць ваенныя дакумэнты, да якіх мае доступ. І Пюльскі на гэта згадзіўся. Абвінавачаны ўва ўсім прызнаўся. Суд засудзіў яго на 8 гадоў катаргі.

— У панядзелак у кабінэце Старшыні Міністраў адбылася конфэрэнцыя па справах нацыянальных меншасьцяў. Апрача прэм'ера на конфэрэнцыі былі міністры: прасьветы п. Мікляшэўскі і ўнутраных справаў п. Гюбнэр у таварыстве начальніка палітычнага аддзелу п. Руткоўскага.

— З прычыны прыпадаўшае на дзень 1-га верасьня выплаты пасольскіх дыетаў у Варшаву зьехалася вельмі шмат паслоў і сэнатараў. Апусьцелы ў працягу месяца будынак пры Вейскай вул. раптам ад'жыў. Карыстаючы з пабыту паслоў, некалькі клюбаў адбылі неабавязваючыя нарады. Паміж іншым засядалі клюбы: Z. L. N., Беларускі, Украінскі і Z.P.S.L.

За граніцай.

— Як паведамляюць нямецкія газэты, саветы ня вышлюць у Жэнэву офіцыяльнага наглядчыка, таму што швэйцарскі ўрад адхіліў трэбаваньне саветаў у сувязі з забойствам Воровского. Швэйцарыя заявіла саветам, што яна дасьць права на ўезд савецк. прадстаўніку, але офіцыяльна гэты прадстаўнік для Швэйцарыі ня істнуе. А саветы патрэбавалі наданьня яму ўсіх прывілеяў дыплёматычнага прадстаўніка. Дзеля гэтага перагаворы былі перарваны.

— Газэты паведамляюць, што **румынскі** міністар заграніčных справаў Дука, паднімае ў Лізе Народаў пытаньне аб **прызнаньні праваў Румыніі на Бэсарабію.**

— Аг. Рэйтэра паведамляе, што **ў Кітайшчыне** пачалася, як мае быць, хатняя вайна. Аддзелы гэн. Лі-Юнг-Сіянг перарвалі чугуначную лінію, пасьля чаго былі змушаны адступіць. Перадавыя аддзелы гэнэрала Шы-Сі-Гіган пасоўваюцца ў кірунку на Шанхай. Камандзеры армііў мобілізуюць усіх мужчын, здольных да зброі. Салдаты займаюцца марадзёрствам. З прычыны крытычнага палажэньня ў Шанхаі, туды высланы значныя аддзелы эўропэйскіх войскаў.

— Камандзер **французскіх** марскіх сіл на Далёкім Усходзе адтрымаў загад прыняць усе неабходныя меры дзеля абароны французаў у шанхайскім районе.

— **Амэрыканскае** марское міністэрства публікуе, што два крэйсэры пакінулі Сайгон, скіроўваючыся ў Шанхай. Як даносіць амэрыканскі камандзер азіяцкага флёту, ў Шанхай прыбыло яшчэ болей ваенных **караблёў Амэрыкі.** Паслы Злучаных Штатаў, Англіі, Японіі і Францыі офіцыяльна заявілі, што не дапусьцяць да хатняе вайны ў Кітайшчыне.

— З **Нью-Іорку** тэлеграфуюць, што пробнае галасаваньне па пытаньню аб выбары новага прэзыдэнта Злучаных Штатаў дало гэткія рэзультаты: найбольшы лік галасоў адтрымаў Кулідж, затым Ля-Фолет. У той самы час Даус адтрымаў надта мала галасоў.

— Грузінскія кругі ў Жэнэве адтрымалі паведамленьне, што ў **Грузіі і Азэрбэйджане** пачалося паўстаньне проці саветаў. Ідуць баі недалёка ад Батуму.

— **Фінскі** дэлетат у Лізе Народаў выказаў даверые свайго краю да Лігі і пэўнасьць, што проблема Усходняе Карэліі будзе выражана згодна з прынцыпамі Лігі Народаў.

— **Літоўская** прапазыцыя ў Лізе Народаў аб Вільні здана ў падкамісію.

— Разам з Савінковым у С.С.Р.Р. вярнуўся барон Дітгоф-Дэрэнталь, супрацоўнік газэты „За Свободу" з жонкаю. Як кажуць, Савінкову была зроблена адным камуністым прапазыцыя вярнуцца на бацькаўшчыну з варункам выпусьціць адозву да эміграцыі. Савінкоў раней выслаў да бальшавікоў свайго чалавека, а калі той вярнуўся, дык выехаў сам.

— Бэрлінскія газэты перадаюць весткі з **Ленінграду**, што тысячы партовых рабочых зрабілі там вялікую дэмонстрацыю. Рабочыя закідалі паліцыю каменьнямі, пасьля чаго зрабілі дэмонстрацыю перад урадовым будынкам, дзе былі разагнаны войскам. Забіта 15 рабочых.

— „**Prz. Wiecz.**" даведваецца, што саветы апошнім часам зьмянілі тактыку дывэрсыйных дзеяньняў у Польшчы. Апошнім часам спынена высылка збройных бандаў на граніцу, затое высылаецца ў Польшчу маса агентаў, якія маюць задачаю выклікаць унутраныя неспакойствы.

ТЫПЫ ПАЛЕСЬСЯ

(Глядзі № 19 „Грам. Голасу").

Загрукацелі стрэлы. Праз момэнт у залю ўвалі Юрку Касога.

— Вось чалавека, — казаў стары дварэцкі, — варта злавіла, а адзін яго сябар уцёк...

Глянуў на яго князь, дый кажа:

— Хто ты такі, сьмелы чалавеча, што адважыўся нарушыць спакой майго замку?...

— Я, — адказвае Юрка, — я той, хто прыйшоў цябе запытаць, хто даў табе права зьдзекавацца бяз літасьці над людзьмі? Я прыйшоў спытаць цябе аб гэтым і судзіць!

— Як, мяне судзіць?! — зарагатаў князь.

— Ты маеш права пытаць?! Вось, я табе пакажу! Зьвязаць яго і ў склеп! — скамандаваў князь.

— А ты, дварэцкі, — крыкнуў ён да дварэцкага, які стаяў зьбялеўшы гледзячы на Юрку, — пастаў варту, каб нікога не дапускаць да гэтага склепу.

Ніхто ня прыкмеціў, як стары дварэцкі шапацеў: — Божа літасьцівы! гэта-ж яго дзіця!

Юрку павялі. А князь хадзіў, лаючыся, па пакоі. Нарэшце, выпіў мёду і сеў у крэсла, дзе і заснуў.

Тымчасам дварэцкі, які пазнаў у Юрцы князявага сына, зрабіў так, што той уцёк.

Князь спаў...

Раптам адчынілася вакно і ў пакой улез Юрка. Ен агледзеўся і ўбачыў князя. Хацеў забіць яго, але пасьля разьмеркаваў і, забраўшы ў князя з-за пояса шаблю і пістолі, ўцёк, напісаўшы князю пісьмо.

Толькі ўцёк з пакою Юрка, як усхопіцца князь, ды закрычыць:

— Дзяржэце яго! Дзяржэце! Агню!

Прыбеглі спалоханыя людзі са сьвечкамі, глядзяць, князь трымае нейкую паперу ў руцэ.

— Чытай! — грозна сказаў князь, даючы дварэцкаму паперу.

Той прачытаў: «Выбачай, княжа, што ня будзіў. Замест сваіх пісталетаў і шаблі, якія ад мяне адабралі твае людзі, бяру твае. Да спатканьня!».

Як толькі дачытаў гэта дварэцкі, як схопіць яго князь за горла:

— Дык ён уцёк, уцёк, а я хацеў над ім пажартаваць! Хацеў, каб мае госьці паглядзелі, як князь частуе тых, хто хоча яго судзіць! І я пазбавіўся гэтае прыемнасьці! Як ты, гадзе, яго замыкаў! — навапіўся князь на старога дварэцкага.

Зьбіўшы старыка, ён крыкнуў:

— Пасадзіць яго, замест таго злодзея!

Зьбітага старыка павялі, а ашалелы князь хадзіў па пакоі.

Раптам са ўсіх бакоў загрукалі стрэлы, пачуўся крык і ў пакой уляцелі нейкія азброеныя людзі.

Князь ад неспадзеўкі гэтак спалохаўся, што думаў, быццам гэта нядобры сон, але вось увайшоў Юрка і сказаў:

— Вось і я, пане князю, выбачайце што ўвайшоў тады бяз вашага ведама, але вось, як бачыце, прыйшоў за вашым адказам на маё пытаньне.

— Хто ты? — запытаў яго князь.

— Я той, хто сабраў, прытуліў тых людзей, якія ўцякалі ад твайго зьдзеку; я той, хто карае ўсіх тых, якія ўвесь свой век п'юць, ядуць, нічога ня робяць і жывуць чужой крывёю, чужою працаю і потам... Я — Юрка Касы! — прагрымеў на яго запытаньне Юрка...

Праз мінуту ў пакой прынясьлі зьбітага дварэцкага і палажылі яго на падлогу.

— Слухайце людзі, — ледзьве прагаманіў стары, — слухайце людзі, — пачаў ён, — гэта князяў сын, — паказаў ён рукою на Юрку, — калі ён радзіўся, дык князь, думаючы, што гэта не яго сын, сказаў мне, каб я яго кінуў ваўком, але я аддаў дзіця свайму брату, каб той выхаваў яго ў сябе. А цяпер, цяпер, выбачай, княжа, я выпусьціў яго, я не хацеў, каб ты быў сыназабойцаю. Гэта твой сын!

Сказаўшы гэтыя словы, старык упаў няжывы.

— Што я чую, — шаптаў зьбялеўшы князь, — мой сын, гэта мой сын! не, ня можа быць! Ты брэшаш, стары, — кінуўся ён да старога, але Юрка загарадзіў яму дарогу.

— Спыніся, княжа! — спакойна сказаў ён, — гэта суд Божы над табою і нада мной...

Ніхто ня прыкмеціў, як князь выбраў з-за пояса пістоль і раптам выстраліў у Юрку са словамі: — Памры, хоць ты і сын!

Кінуліся людзі да падаўшага Юркі, а рэшта да князя.

— Спынецеся! — сказаў ранены ў грудзі Юрка.

— Слухай, княжа! Я дарую табе гэты стрэл! Памятай, хоць па маёй сьмерці — зьмяні жыцьцё...

І цуда зрабілася — князь кінуў пістоль,

— У Бэрліне 31 жніўня адбылася маніфэстацыя, арганізованая патрыятычным саюзам з прычыны дзесятых угодкаў баёў на мазурскіх вазёрах.

— Жэнэўскі корэспондэнт бэльгійскага агенцтва паведамляе, што ангельскі прэм'ер Мак-Дональд запрапануе гэтай сэсіі Лігі Народаў пытаньне аб незабаўным прапарцыянальным раззбраеньні пад кантролем Лігі.

— **Італьянскі** прэм'ер Мусоліні заявіў у інтрэрвью, што супрацоўніцтва фашыстаў з лібэраламі магчыма і пажадана. Мусоліні заявіў далей, што гатоў перадаць уладу ў іншыя рукі, калі народ гэтага зажадае.

— Канцэлярыя прэзыдэнта **Чехаславакіі**, з прычыны заявы Савінкова нібыто ён адтрымаў ад Масарыка грошы на барацьбу з бальшавізмам, заяўляе ніжэйшае: Масарык, будучы ў 1918 г. ў Маскве, сустрэўся з Савінковым і даведаўшыся аб яго цяжкім фінансавым палажэньні, жаданьні эміграваць і заняцца літэратурнаю працаю, запрапанаваў яму падмогу. Гэта быў ня першы і не апошні выпадак падтрыманьня расейскага літэратара. Аднак-жа Савінкоў адмовіўся ад запрапанованай падмогі.

— З **Масквы** паведамляюць, што ў месцы пахаваньня трупа Леніна знойдзена пякельная машына, якая, калі-б узарвалася, дык магла-б зьнішчыць увесь будынак. У зьвязку з гэтым зроблена шмат арыштаў асабліва сярод студэнтаў.

Агляд прэсы.

„Гэнэрал-губэрнатары на Крэсах“.

Пад гэткім загалоўкам варшаўская газэта „Robotnik” зьмяшчае артыкул, у якім, кажучы аб назначэньнях ваяводамі гэн. Янушайціса і Альшэўскага і адносячыся вельмі крытычна да гэтага проэкту ўраду, м. ін., піша:

> Гэн. Янушайціса і Альшэўскага назначана на тое, каб яны ўрадавалі „паваеннаму“. Але што гэта значыць у абставінах констытуцыйнага жыцьця, рэгуляванага законамі? Ваяводская пасада абмяжована законамі. Дзеяльнасьць ваяводы ня можа быць самавольнай, ня можа як хочаш расшырацца, ня можа выхадзіць за межы закону. У рамах істнуючага законнага парадку ваяводзе ў мундзеры нельга рабіць што іншае, як ваяводзе ў чорнай тужурцы...
>
> Дык як-жа будзе? Ці гэтае назначэньне паказвае, што констытуцыя на крэсах адкінецца, законы будуць зачынены ў куфар і страціцца ключ ад яго, што на крэсах замест рэформаў і разьвіцьця нармальнага грамадзкага жыцьця — запануе ўсемагутны гэнэральскі загад? Але-ж урад ня мае ніякага права самавольна зьмяняць характар улады!
>
> Мы чулі, што ўрад маніцца даць гэтым новым гэнэрал-губэрнатарам нейкія спэцыяльныя „паўнамоччы“. Але-ж гэта будзе незаконна! А цікаўна, як гэта будзе ўзмацоўваць на крэсах парадак!
>
> ...Урад не зрабіў на крэсах яшчэ ніводнай рэформы, нічога не перамяніў на крэсах, не загаіў ніякае балячкі. І вось першай рэформай мае быць мілітарызацыя адміністрацыі, г. зн., каб трымаць насяленьне ў страху, і адначасна выказваецца недахват усялякай шырэйшай палітычнай думкі, недахват жаданьня грунтоўна паправіць адносіны.
>
> Барацьба з бандытызмам на крэсах, зьніштажэньне дывэрсыйных аддзелаў, абесьпячэньне граніцаў— гэта ўсё справы вельмі важныя. Раншуча і заўсёды мы гэта ад'значалі. Але з гэтага зусім не выплывае, каб уводзіць на крэсах ваенныя ўрады, а, гэткім чынам, фактычна ваеннае палажэньне, якое толькі ўзмацуе і прадоўжыць унутранае зло крэсавых адносін.
>
> Назначэньне генэрал-губэрнатараў — гэта не лячэньне, але канавальства паводле старых расейскіх прымернікаў.

Самы правы польскі орган „Rzeczpospolita” таксама зьмяшчае артыкул на тэму нашых заходня - Беларускіх („крэсовых”) адносін і гэтак сама войстра крытыкуе шмат урадовых загадаў. Вось што надрукована, м. інш., у артыкуле п. з. „Папраўка абмылак”:

> Нішто гэтак не пашкодзіла нашаму ўрадаваньню на Усходніх крэсах як тое, што наша мясцовая ўлада вечна рээрганізованая, вельмі часта, зусім была неадпаведнай. І ня толькі ўлада мясцовая. Бо ці-ж дагэтуль цэнтр, Варшава, ведала, як трэба ўрадаваць на польскім Усходзе і ці не рабіла вялізных абмылак, якія цяпер імсьцяцца на інтарэсах дзяржавы?
>
> Ніколі не падумалі паважна аб тым, што ўсходнія землі Рэчыпаспалітай, дзякуючы свайму іншаму насяленьню, рэлігійным і грамадзкім адносінам і нядаўняй мінуўшчыне, ня могуць упраўляцца на аснове нормаў, якія можна дапасаваць да б. Кангрэсоукі або Малапольшчы. Лёгка ўводзіліся новыя ўстановы і спыняліся старыя, ня ведаючы, як цесна яны зьвязаны тысячамі вузлоў з жыцьцём краю.

Далей, кажучы, што прычынай усяго гэтага было тое, што справы „крэсаў“ рашаліся бяз учасьця прадстаўнікоў гэтых самых „крэсаў“ і што дзеля гэтага ўтварылася тут адміністрацыйнае безгалоўе, аўтор канчае гэтак:

> Перш за ўсё, трэба ўжо раз пакончыць з т. наз. справай „абыватэльства“ (дзяржаўнай прыналежнасьці), якая сталася крыніцай гэткага нездаволеньня. Няма ведама дзеля чаго ўлада, вымагаючы дакумантаў, якія сьцвярджаюць права „абыватэльства“, асаблівы націск робяць на выпіскі са становых кніг. А дык-жа на абшары б. Расейскай дзяржавы амаль ня ўся інтэлігэнцыя нешляхоцкага паходжаньня і праваслаўнае духавенства ў становых кнігах не запісаны. Гэткіх выпісак улада бязупынна вымагае ад праваслаўных духоўнікаў, навет радзіўшыхся тутака. Гэта выклікае непаразуменьні паміж царквой і польскай уладай і пакідае нездаволеньне сярод праваслаўных.

Падаўшы колькі фактаў дрэннага ўрадаваньня польскай улады, аўтор у канцы дае гэткую раду:

> Польскі ўрад, думаючы аб папраўцы крэсовых адносін павінен наладзіць бясьпеку і, спыняючы ўсялякія „надужыцьці“, абапёрці сваю палітыку на выразным прынцыпе прывязанасьці насяленьня да Польскае дзяржавы, а да гэтай мэты можна дайсьці толькі з такой умовай, што бюрократычныя мэтоды, якія пачалі зьвіваць сабе гняздо на крэсах, спыняцца і на іх месца прыдзе жывы контакт улады з насяленьнем і задаваленьне справядлівых яго патрэбаў.

Жыцьцё провінцыі.

Пажар.

(*Ад уласнага корэспондэнта*).

У вёсцы Баркаўшчына Сьвянцянскага павету 13. VIII. 1924 году з нявысьненых прычын згарэў дом і сьвіран у селяніна Янкі Касьцюкевіча. Страты не абрахованы.

Пагрозы Мухі.

Газэта „Виленское Утро“ паведамляе, што 2 верасьня Начальнік паштовае канторы ў Ашмяне, пераглядаючы корэспандэнцыю, выбраную з паштовых скрынак, знайшоў пяць адкрытых пісьмаў, напісаных няправільнаю польскаю моваю. Адкрыткі былі адрэсованы: на імя старасты, кіраўніка паліцыі, падатковага кіраўніка, кіраўніка паштовае канторы і вядомага багатыра Стугача. У трох адкрытках пісалася, каб адрэсаты прыгатовілі ад 20 да 35 мільярдаў польскіх марак і быў пастаўлены варунак споўніць гэта ўсё да 8 верасьня. У апошніх дзьвюх адкрытках, адрэсованых на імя старасты і кіраўніка паліцыі, была напісана перасьцярога, каб яны ня чынілі ніякіх перашкодаў і не рабілі ніякіх следзтваў па гэтаму пытаньню. Пры гэтым у адкрытцы на імя кіраўніка паліцыі аўтор гразіць смерцьцю за строгія адносіны яго да падуладных яму людзей. Усе пяць адкрытак былі падпісаны: „Муха”.

Тутэйшая хроніка.

— **Беларускае Грамадзянскае Сабраньне.** 2-IX а 7 гад. ў веч. адбылося паседжаньне рады старшыняў; з прычыны важнасьці павесткі дня кворум быў поўны. Паседжаньне адкрыў старшыня грам. Валэйша, зрабіўшы даклад ад імя прэзыдыуму, каторы быў радай прыняты аднагалосна да ведама. Далейшае прадся-

---

кінуўся на калены прад Юркай, схапіў яго за ногі.

— Сыне, сыне! даруй бацьку! — плакаў ён, а Юрка ціха паміраў.

— Даруй, сынок, даруй! — плакаў бацька.

Юрка маўчаў, пасьля апошні раз падняў вочы ўгару і сказаў: — Дарую!

І ў той-жа час заснуў вечным сном...

З таго часу зьмяніўся князь. Раздаў усю зямлю сялянам, адбудаваў спаленыя вёскі, сабраў усіх хворых і бедакоў да замку і быў бацькам для ўсіх. Калі прышла яго канчына, шмат людзей плакала па ім і, па яго завету, пахавалі яго сярод магілак Юркі і старога дварэцкага, які быў другім бацькам для Юркі.

Караба скончыў. Крупень быў гатовы.

Але ніхто ня браўся за яду. Усе былі пры сваіх думках.

— Чаго зажурыліся? — весела загаманіў Караба. — Гэта прайшло ўсё, а вось крупень стыне! — казаў ён, дастаючы лыжкі.

— Бярэцеся! — скамандаваў ён і мы дружна прыняліся есьці.

Вечар ужо надходзіў, калі мы пайшлі далей.

— Абы да Базылёвага хутара дабрацца, а там заначуем, — сказаў Ганчар.

Хутка мы выйшлі на грэблю, па якой мусіць мала хто хадзіў, а мо мала хто і ведаў пра яе істнаваньне...

XXI.

Затануўшая званьніца.

— Ведаеш што, Дзяргач — ціха пачаў гаманіць Міхась — ці ведаеш ты тую легэнду, якая ходзе тутака паміж жыхароў пра затануўшую званьніцу?

— Не, ня ведаю — адазваўся я, раптам адарваны ад сваіх думак.

— Ну, дык ось слухай... Калі нашую старонку пакрывалі глухія гушчары лесу, калі кожны гаспадар жыў асобна, ня так як цяпер, дык ось ля гэтага берагу, як раз проці нас, калі яшчэ ня было ў гэтым канцы возера, нейкі князь, кажуць Радзівіл, задумаў будаваць царкву. Раней за ўсё работнікі збудавалі званьніцу. Зацягнулі на яе вялікі звон і ось князь казаў зазваніць. Ён хацеў паслухаць, ці добры гук у гэтым звоне. Было гэта, як кажуць, сярод глухой ночы якраз у поўнач.

А трэба сказаць, што ў гэты час возера сярдзіта шумела і хвалі хадзілі па ім вялікія.

Сабралася шмат князявых знаёмых каб паслухаць гук звону.

Прагудзеў першы гук, паплыў над лесам, возерам далёка, далёка...

Ад гуку яго прачхнуліся ад сну птушкі, спужаліся зьвяры; прыслухаліся да яго нават далёкія жыхары...

Звон гудзеў... Здаволены князь узьлез на званьніцу, каб самому папрабаваць званіць і ось толькі ўзяўся ён за вяроўку, якая была прывязана да біла, і ўдарыў першы раз, як здрыганулася зямля, і ўсё што было на ёй і навакола, праваліласа няведама куды і ўсё гэта месца заліла вада.

Шмат людзей кажуць, што і цяпер па начох іншыя людзі чуюць, як гудзіць звон дзесь пад вадою...

Дзеля таго і мае возера ў гэтым месцы нейкую асаблівую форму, быццам дадатак да рэшты возера.

— Мяне бярэ страх! — сказала Ганка, прытуляючыся да брата...

— Чаго там! — адказаў ён, і зноў мы змоўклі...

Дык калі ты ёсьць там вялікі звон, дык хутчэй прагудзі! Хай учуюць цябе зноў, хай зноў узбудзіш ты гукам сваім птушак уночы, мо' да іх цяпер прыстануць і жыхары мае старонкі! Прагудзі хутчэй, таемны звон!

Плешчуць хвалі, шапоча сітняг і чую я, як быццам дзесь ужо пачаў гудзець цудоўны звон... Усё мацней і мацней, яму адазваўся лес, загудзеў і панёсься, будзячы ўсіх ад сну...

— Гэй, уставайце, браточкі! — чулася ў гэтым гуку.

Ночка прайшла... Зорка раніцы зайграла, хутка ўзойдзе сонца, разгоне мары ночы!

Дык чакайце, людзі!

Прыслухвайцеся чутка ўночы, ці не пачаў ужо звон гудзець!...

Дзяргач.

(*Працяг будзе*).

дацельства было перадана віцэ-старшыні грам. Більдзюкевічу. Першыя пункты павесткі дня, як прыняцьце ў сябры Грам. Сабраньня, а таксама двутыднёвы одпуск сэкрэтару Сабраньня гр. Счэнсновічу — праходзілі быстра. Дыскусію вызвала пытаньне аб выданьні „Гісторыі беларускага тэатру", дзеля таго, што аўторская плата за-дарагая; рада пастанавіла зьменшыць прапазыцыю аўтора напалову і даручыла прэзыдыуму выдаць кніжку.

У справе Беларускага Прытулку аратары нарысавалі вельмі нядобры абраз. Дзеці ад голаду і холаду сохнуць, апрануцца ня маюць у што, алэін з пэдагогаў разсказваў, што ў мароз градусаў 15—20 дзеці прыходзілі ў школу бяз портак і босыя, што ад недаяданьня і холаду ня толькі што фізычнага няма разьвіцця — а зрабіліся дзеці ідыётамі. Што загадчыкі прытулку кінуліся ў палітыку, забыўшы маральны абавязак — дагляд дзяцей, што, калі загадчыца прытулку п. Кавэрда, ня могучы глядзець на галодных дзяцей, зьвярнулася да Грам. Сабраньня з просьбай аб падмозе, то за гэта была звольнена са службы. Рада старшыняў пастанавіла выдаць аднаразова 200 зл. Пры гэтым выбрала камісію з трох чалавек, каторай даручыла азнаёміцца з матар'яльным станам прытулку і, ў разе патрэбы, ўзяць дзяцей пад сваю апеку. Далей быў зроблены даклад, што юрыдычная, мэдыцынская, статыстычная і аграномная камісіі працы па Календары прыводзяць да канца і што ў гэтым тыдні часьць рукапісу паступіць у друк.

Далей рада зацьвярдзіла штат заўсёдных корэспондэнтаў на правінцыю, асыгнаваўшы 2000 зл. на аплату іхняе працы. Выказана пажаданьне, каб газэта „Грамадзкі Голас" была штодзеннаю. З прычыны позьняга часу разгляд далейшых пытаньняў адложаны на нядзелю 7-IX а 6 гад. ўвеч

— Беларусы ў Францыю. Бюро пасрэдніцтва працы, якое вярбуець польскіх рабочых на палявыя работы і ў шахты ў Францыі, адтрымала загад, каб вербаваць таксама украінцаў і беларусаў. Першая партыя рабочых беларусаў ужо састаўлена ў Горадзеншчыне. Рабочых праз Познань павязьлі ў Францыю.

— Мэморыял п. Романа. Дэлегат Ураду п. Роман падаў ураду вялізарны Мэморыял, у якім выяўляе, чаму ня можа прыняць прапанованае яму пасады віцэ-міністра ўнутраных справаў па акраінных справах. Разглядзеўшы яго, ўрад перадаў мэморыял у Міністэрства Унутраных справаў на 6 месяцаў; калі ў працягу гэтага сроку п. Роман не адтрымае назначэньня, дык ён можа быць звольнены ў адстаўку.

— Адсрочка. Усе асобы, якія маюць права адсрочкі ад прызыву па 53 арт., павінны 20 кастрычніка дастаць пасьведчаньні ад школаў аб залічэньні іх у лік вучняў, альбо студэнтаў, для адтрыманьня адсрочкі да 20 кастрычніка 1925 году. Просьбу належыць падаваць у Р. К. U.

— Рэмонт. Магістрат асыгнаваў такі 120 злотых на рэмонт Легіённае вуліцы, размытай навальніцай.

— Дапамога безработным. Дэлегатура пераслала ў Варшаву просьбу прэзыдэнта Магістрату аб арганізацыі дапамогі безработным.

— Качка ці праўда? Сярод праваслаўнага насяленьня ходзяць чуткі, што зьезд у Пачаеве, куды зьехаліся ўсе архіепіскапы, епіскапы і сьвяшчэньнікі на нараду скончыўся перамогаю староньнікаў старога стылю і нібыто аб гэтым праваслаўны сінод дасьць загад аб дазволе сьвяткаваць усе сьвяты паводлуг старога стылю, а пытаньне аб аўтакефаліі праваслаўнае царквы ў Польшчы асталося адкрытым, бо, як кажуць, Патрыарх Маскоўскі Ціхан ня даў на гэта свайго багаслаўленьня. Большасьць праваслаўнага насяленьня ў Польшчы ідзе проці аўтакефаліі і магчыма спадзявацца, што пытаньне аб ёй так і застанецца вісець у паветры.

— У Судох. У мінулым тыдні ў віленскім акружным судзе разьбіралася справа, якая ўскалыхнула ўсё тутэйшае грамадзянства. Судзілі Вацлава Жукоўскага, які 3 верасьня 1923 г. выстралам са стрэльбы забіў сваю жонку Марылю.

Справа мае раманічную аснову з адвечным сямейным трыкутнікам, у адным з канцоў якога апынуўся вядомы віленскі адвакат Яромір Мацьяш. Жонка Жукоўскага трэбавала ад свайго мужа разводу, на які ён не хацеў даваць свае згоды, але ў канцы канцоў згадзіўся пад умовай, каб жонка запісала на яго імя свой фальварак.

Але аднак і пасьля гэтага муж не згаджаўся даць разводу і ў канцы Ж. застрэліў сваю жонку.

Вінавайцу баранілі: адв. Марыян Нядзельскі з Варшавы і адв. Б. Шышкоўскі.

Суд засудзіў Жукоўскага на 5 гадоў вастрогу, залічаючы яму 11 месяцаў, адседжаных да разбору справы.

У С. С. Р. Р.

Савецкая трывога.

Паўстаньне ў Афганістане выклікае ў савецкіх кругох сур'ёзную трывогу. Баяцца пашырэньня руху на Пэрсію й Бухару. Савецкія ўлады складаюць віну за падзеі на ангельскую дыплёматыю, якую яны лічаць няпрыязнаю да савецкага саюзу.

Дарагоўля.

На адным з усесаюзных гандлёвых зьездаў прадстаўнік Закаўказья зьвярнуў увагу на востры недахват хлеба, цэны на які ўзьвінчаны да 3-х рублёў за пуд. Ня лепшая справа і з мануфактураю. Усё гэта разам узятае стварае атмосфэру, вельмі неспагадную для блізкае поўнае рэалізацыі ураджаю. Прадстаўнік Бухары зьвярнуў увагу на заўважаны ў Бухары таварны голад і надта паднятыя цэны на рэчы першае патрэбы.

Антыкамуністычныя выступленьні.

З Кіева дайшла вестка, што там ўночы з 13 на 14 жніўня зрэвалюцыянізованы натаўп дзейна выступіў проці савецкіх уладаў. Рух прыняў вельмі востры характар. Ува ўсіх трамваях былі зьнішчаны камуністычныя надпісы. Таксама сьцёрты надпісы са шмат якіх урадовых будынкаў, пры чым выкрыліся даўнейшыя надпісы. Пасьля гэтага зруйнованы ў ночы 14 жніўня памятнік Марксу. Камуністы ў страху пакінулі займаныя імі праваслаўныя манастыры Міхайлаўскі і Фролаўскі. Тамака былі савецкія клюбы. Насяленьне вельмі трывожылася, баючыся крывавага рэваншу савецкіх уладаў.

Пісьмо ў Рэдакцыю.

У Рэдакцыю газэты *„Грамадзкі Голас"*, Вільня, Людвісарская 4. Грамадзяніну Рэдактару *Язэпу Салаўю.*

Паважаны грамадзянін Рэдактар!

Дзеля устанаўленьня праўды, не адмоўце надрукаваць у рэдагуемай Вамі газэце „Грамадзкі Голас" ніжэй паданае:

28 ліпня 1924 году я зьвярнуўся ў рэдакцыю „Грамадзкага Голасу" з просьбай высылаць мне за плату гэту часопісь. Праўда, часопісь я адтрымліваю. І вось у № 10 „Грамадзкага Голасу" за 3 жніўня 1924 году, на апошняй староньцы ў аддзеле „Паштовая скрынка" надрукована: „Чэхаславакія. Т. Грыбу. Пісьмо Ваша адтрымалі. Просьбу спаўняем. Пішэце, як там жывецца". Я на гэта не зьвярнуў увагі. Але зьвярнула увагу на гэта расейская газэта „Дни", якая выходзе ў Бэрліне. У № 543, за 21 жніўня 1924 году, газэты „Дни", надрукавала яна „Бѣлорусскія дѣла", у якой паміж іншым, вось што надрукована: „Нам паведамляюць, што проціўбеларуская дзейнасьць Грыба, Мамонькі і Бадуновай не абмяжоўваецца выпускам „Паведамленьня" за 8 сьнежня 1923 году і заметкай у „Знамя Борьбы" г. г. № 4, яна ідзе далей. Цяпер установлена („Грамадзкі Голас" № 10) супрацоўніцтва гр. Грыба ў адзін і той самы час у лева-эсэўраўскім органе „Знамя Борьбы" і ў польска-дэфэнзыўным органе, ў беларускай мове, „Грамадзкі Голас".

У адказ на гэта я паслаў ліст у рэдакцыю газэты „Дни" гэткага зьместу: М. Г. г. рэдактор! Дзеля устанаўленьня праўды не адмоўце зьмясьціць у Вашай паважанай газэце спраставаньне той няправільнасьці, якая надрукована ў яўна тэндэнцыйнай заметцы: „Бѣлорусскія дѣла" — („Дни" № 543 за 21 жніўня 1924 году).

Ілжыва „паведамленьне" быццамто — установлена супрацоўніцтва Грыба ў беларускай газ. „Грамадзкі Голас".

Ставіцца запытаньне, кім гэта *установлена* і чым, ласьне, выявілася гэна *супрацоўніцтва?*

Мо' ў тым, што ў № 10 „Грамадзкага Голасу" надрукована некалькі радкоў з „Покліча" да працоўных грамад паднявоненай Беларусі, які агалошан Бюро Ц. К. Беларускай Партыі Соцыялістаў-Рэвалюцыянэраў, за подпісам Т. Грыба, Я Мамонькі і П. Бадуновай, як протэст проці „ліквідацыйнага" зьезду „быўшых сяброў партыі", скліканым у Менску, на якім былі прысутны самазванныя *„дэлегаты"* і ад Заходняй Беларусі? Але-ж гэны „Покліч" быў разасланы ў свой час усім беларускім партыям, арганізацыям і рэдакцыям газэт, як у краі, гэтак і за граніцай.

А ўжо-ж „Покліч" быў надрукованы у № 4 „Знамя Борьбы" — органе загранічнай дэлегацыі партыі левых соцыялістаў-рэвалюцыянэраў і саюзу максімалістаў.

Апрача таго, неабходна адцеміць, што рэдактарам газэты „Грамадзкі Голас" зьяўляецца **Язэп Салавей,** вядомы ў Вільні беларускі дзеяч, быўшы рэдактар беларускай газэты „Гоман", якая выходзіла ў Вільні ў 1916—18 г.г., а не Валэйша, як гэта надрукована ў „Днях".

А ў тым выпадку, калі рэдакцыя „Дни" адмовіцца надрукаваць гэта маё пісьмо-спраставаньне, то я змушаны буду зьвярнуцца ў суд, каб прыцягнуць „Дни" да адпавядальнасьці за ілжу.

Зьвяртаючыся ў рэдакцыю паважанай газэты „Грамадзкі Голас" з просьбай надрукаваць сёе, мушу адцеміць, разам з тым, што я не магу споўніць просьбы рэдакцыі аб прысылцы вестак у газэту аб тутэйшым жыцьці-быцьці. Я не магу быць супрацоўнікам газэты „Грамадзкі Голас" вось дзеля якіх прычын. газэта „Грамадзкі Голас" стаіць на тым самым прынцыповым грунце дробна буржуазнай, мяшчанска-шляхэцкай, інтэлігэнцка-палянафільскай ідэолёгіі, якую адстойваў яшчэ ў 1918 годзе „Беларускі шлях" у Менску, „Беларусь" і „Зорка" ў Горадні (1919 г.), „Еднасьць" і „Родная Страха" ў Вільні (1920—1921 г. г.), „Беларускае Жыцьцё" ў Вільні—Менску (1919—1920 г. г.) ды нарэшце, „Беларусь" у Менску (1919—1920 г.г.). Усё гэта былі дужа паважныя газэты ды часопісі і ў іх супрацоўнічалі вельмі паважныя асобы—паважаныя беларускія дзеячы, пісьменьнікі ды песьняры. Але я ў іх не супрацоўнічаў. Я раней стаяў і цяпер стаю на зусім іншым проціележным ідэолёгічным грунце. Як доказ гэтаму можа служыць хоць бы і „Покліч" да працоўных грамад Падняволенай Беларусі, пад якім красуецца і мой подпіс. — Ведама, я заўсёды з павагай адносіўся да тых людзкіх пераканаўньняў і думак, якія вырываюцца ад усей шчырасьці чалавечай натуры ад збытку сілаў з самай глыбіні душы. Кожны чалавек мае права думаць так, як ён думае і ў гэтым ніхто яму ня можа забараніць. Калі ёсьць беларусы, думаючыя так, як гэта выяўляе газэта „Грамадзкі Голас", ці то, скажам, „Сын Беларуса", або „Krynica"—кожны мае права на адкрытую прапаганду сваіх ідэй, сваіх думак. Бо толькі ў дыскусыі, толькі з ўсестароннята крытычнага высьвятленьня жыцьцёвых зьяваў родзіцца праўда, якая, як тое сонца, ўсіх абагрэе, ўсім дасьць сілу жыць і змагацца.

Адна толькі вымога, пры гэтым: **трэ' быць чэснымі!..**

Прымеце упаважаньне ды інш.

Прага **Тамаш Грыб.**
28-VIII-1924.

Ад Рэдакцыі: Ахвотна зьмяшчаючы пісьмо грам. Т. Грыба мусім зазначыць, што мы ніколі не прапанавалі яму быць нашым супрацоўнікам і ніколі ня думалі, што са словаў „Пішэце, як там жывецца?", зьмешчаных у *паштовай скрынцы,* віленскі інформатар расейска-эміграцкай газэты „Дни" зробіць гэткі безглузды вывад, які гэтая газэта апублікавала. Хто гэты інформатар—дагадваемся, як дагадваецца хіба і гр. Грыб. Мала яму муты на „слаўным" і „родным" віленскім грунце, дык гатоў экспартаваць памыйкі свае палітычнае кухні аж—у... Бэрлін. Ня йначай і там мае нейкае сваяцтва. Гэткі бязглузды лексычныноватвар, як „польская газэта ў беларускай мове" выходзіць таксама ведама з якое хворае галавы. Што датычыць факту розных „Поклічаў" грам. Грыба і яго партыйных таварышоў, дык пэўна-ж, мы таксама ня можам і ня думаем забараняць гэткае працы, якая выглядае, як гульня ў рэвалюцыі, кабінэтная рэвалюцыя і партыйная рэкляма. Мы ўзялі на сябе менш гучную задачу і калі ўдасца нам абараніць сваіх братоў тутака ад гвалтоўнае палянізацыі з аднаго боку і ад пагалоўнага абвінавачваньня іх у бальшавізьме—з другога, дык можа гэтага з нас і хопе.

УСЯЧЫНА.

Самая кароткая хаўтурная прамова.

У мінулым тыдні ў Петракове адбыліся хаўтуры застрэленага ў бойцы з паліцыяй злодзея А. Дваржынскага. Калі гроб апусьцілі ў магілу адзін з таварышоў забітага выйшаў наперад і са сьлязой на вачох сказаў:

„Janek nie żyje, k . . . . ich mać!"

Паштовая скрынка.

С. Юдыцкаму. Газэту высылаем.

Жук. Пісьмо адтрымалі. Адказ у чародным нумары.

В. Смаленскі і К. Карунас. Пісьмы адтрымалі. Газэты высылаем.

І. Б. Ці вы ўжо былі ў унівэрсытэце, ці думаеце толькі цяпер паступіць, напішэце, а таксама якой-бы маглі працаю заняцца—можа і прыспасобім.

Ст. Грынкевічу. Пісьмо адтрымалі, адрэс перамянілі і газэту высылаем.

Крэчату. У справе ўрэгуляваньня сэрвітутнага пытаньня па маёнтку Залесьсе напішам у чародным нумары.

Выдавец: Беларускае Грамадзянск. Сабраньне. Рэдактар: **Язэп Салавей.** Друкарня „Lux", вул. Жэлігоўскага, 1. Тэлеф. № 203.